

9. Машкіна Л. Теоретичні засади інноваційної діяльності педагога. *Педагогічний дискурс*. 2014. Вип. 17. С. 98-101.
10. Мержанов А. Г., Брагинский И. И. Интеграция образования и науки. *Машиностроитель*. 2005. № 6. С. 46-52.
11. Мірошник З. М., Талаш І. О. Побудова професіограми викладача вищої педагогічної школи: рольовий підхід. *Проблеми сучасної психології: збірник наукових праць КПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Е. С. Костюка НАПН України*. 2014. Вип. 23. С. 413-423.
12. Тітаренко Н. Ю. Інноваційна система саморозвитку викладача університету. *Вища освіта України. Тематичний випуск «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології»*. 2014. № 3 (54). С. 437-441.

Koziar M. M., Kozlovskii Yu. M.

SCIENTIFIC AND PEDAGOGICAL ASPECTS OF VOCATIONAL TRAINING OF TEACHERS OF HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENT

Actuality and role of leading aspects of the teacher's activity of higher educational establishments such as educational, administrative, organizational, scientific, innovative, etc.) are presented in the article.»

Characteristic of and its modern requirements in the higher educational establishments are highlighted and singled out such as (participation of students in the educational process in scientific and research activity; interconnection of scientific and educational processes in the higher educational establishments; unification of branch and pedagogical knowledge of modern scientifically and pedagogical worker of higher educational establishment; relationship between scientific and research activity and educational process; coordination of the research work of higher educational establishment with scientific department; the international relations set-up; implementation of professional development of teachers and organization of joint research work of academic staff and students, providing research and consultancy activity; correlation between»pedagogical science and educational work of teacher; the organization of scientific, international conferences, methodological seminars, different kinds of research work of students and postgraduate research»students, etc.; training of highly qualified scientific and scientific-pedagogical personnel; increase of scientific qualification of scientific-pedagogical personnel; cooperation scientific-pedagogical personnel with students during»educational process; the practical direction of scientific-pedagogical personnel of higher educational establishment the industrial and business needs etc.

The necessity of using of the differentiation and integration approaches of teacher's training of higher educational establishment are proved.

Real examples of teachers' work in the field of civil protection and computer technologies are presented. The perspective directions of research work of teacher's training of higher education with the account of the specifics of its profile are determined.

Key words: teacher training, higher educational establishment, differentiation and integration approach, modern requirements, educational processes, student, scientific-pedagogical personnel.

Дата надходження статті: «05» листопада 2018 р.

УДК 377.44

Кузьменко В. В., Примакова В. В.*

ПІСЛЯДИПЛОМНА ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛІВ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС

Стаття присвячена розгляду проблеми здоров'язбереження, підготовки педагогічних працівників у післядипломній освіті до впровадження технологій формування здорового способу життя, культури здоров'я, що сприяють підвищенню рівня валеологічної освіченості учнів і вчителів Нової української школи. З огляду на її пріоритети, відображені в Концепції,

*© Кузьменко В. В., Примакова В. В.

доцільним вважаємо розгляд понять «технологія», «здоров'язбережувальна технологія», «дидактогенія». Наведено приклади проявів дидактогенних неврозів в освітньому процесі, проаналізовано засоби реагування вчителя початкових класів на ці явища.

Схарактеризовано основи здоров'язбережувальних технологій для застосування в початковій школі; уточнено структуру готовності вчителів початкових класів до їх застосування в освітньому процесі. Проаналізовано умови розвитку професійної витривалості та запобігання, профілактики й уникнення професійного вигорання педагогічних працівників.

Стаття містить узагальнені відомості про освітні технології, що мають потенціал здоров'язбереження. Зокрема, корисними для молодших школярів будуть динамічні паузи з інтерактивних технологій, арттерапія; для вчителів початкових класів, окрім зазначених, – ті, що попереджують або нівелюють дію негативних чинників впливу на професійне вигорання.»

Розглянуто специфіку підготовки вчителів у післядипломній освіті до впровадження здоров'язбережувальних технологій. Описано основні підходи до забезпечення такої підготовки в курсовий і міжкурсний періоди, а також упродовж самоосвіти, що виступає наскрізним компонентом у підвищенні кваліфікації вчителів. Авторами схарактеризовано ефективні форми і методи роботи з педагогічними працівниками, які надають можливість реалізувати окреслений напрям освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти.

Ключові слова: здоровий спосіб життя, культура здоров'я, валеологічна освіченість; Нова українська школа; технологія; здоров'язбережувальна технологія, дидактогенія; дидактогенні неврози.

Реалізація освітніх реформ, що відбуваються нині та сутність яких відображено в Концепції Нової української школи [3], потребують перегляду багатьох складників організації шкільного освітнього процесу. Зміни відбуваються й у напрямках упровадження інноваційних систем та технологій у роботу закладів загальної середньої освіти. Оскільки нововведення розпочинаються з початкової ланки освіти, то держава і суспільство мають бути зацікавлені в інтенсифікації підготовки вчителів початкових класів до практичної реалізації реформаційних ідей, ініційованих змін, що мають удосконалювати освіту України. У період євроінтеграційних процесів, учасниками яких також виступає наша країна, посилюється увага до зарубіжного досвіду організації шкільної освіти. Відтак володіння вчителем практичними вміннями застосування сучасних методів і технологій навчання, виховання й розвитку особистості є вимогою сьогодення. Указане актуалізує проблему післядипломної підготовки вчителів початкових класів до впровадження технологій в освітній процес. Зокрема, це стосується готовності до застосування здоров'язбережувальних технологій.

Проблемам здоров'язбереження присвятили свої праці М. Безруких, М. Колеснікова, Н. Сисоєнко, В. Ляпіна та ін. Спрямування освітнього процесу на застосування відповідних технологій розглядали В.Б Ілецька, Г. Зайцев, Л. Омельченко, Р. Штайнер та інші. Обґрунтували поняття «педагогічні здоров'язбережувальні технології» та розробили їхні класифікації О. Аксьонова, Н. Денисенко, С. Свириденко та інші. Потужні можливості в забезпеченні належної підготовки вчителів до здоров'язбережувального напрямку діяльності в післядипломній освіті вбачають С. Ніколаєнко, О. Маринівська, В. Цись та ін. Водночас актуальність проблеми потребує постійної уваги до її вивчення й розв'язання з боку педагогічної теорії й освітньої практики.

Мета статті – розкриття основних аспектів проблеми підготовки вчителів початкових класів у післядипломній освіті до застосування здоров'язбережувальних технологій. З цією метою вважаємо потрібним уточнити контент ключових понять проблеми, проаналізувати актуальні в педагогіці технології, що сприяють здоров'язбереженню дітей та учнівської молоді, окреслити можливості реалізації

освітнього завдання в умовах системи післядипломної освіти.

Тривогу і стурбованість викликає нині проблема здоров'язбереження молодого покоління, з огляду на невтішну негативну динаміку захворюваності в країні, вплив шкільного перевантаження на стан здоров'я учнів, відсутність належних умов для профілактики захворювань, укріплення здоров'я, зокрема стосовно достатнього забезпечення рухової активності дітей та учнівської молоді в шкільний та позашкільний час.

На важливості дотримання учнем здорового способу життя акцентовано увагу в Концепції Нової української школи [7] та Державному стандарті початкової освіти [1]. Серед ключових компетентностей у цих документах визначені й дбайливе ставлення до власного здоров'я, і збереження здоров'я інших людей. З огляду на зазначене, вагомим ресурсом реалізації цих завдань у початковій школі є здоров'язбережувальні технології. Їхня актуальність посилюється у зв'язку з погіршенням стану здоров'я молодших школярів, що викликає занепокоєння в лікарів, педагогів, психологів.

Якщо в 2001 р. до школи було прийнято 52,0 % здорових дітей, у 2002 р. – 43,9 %, 2005 – 38,8 %, то в 2006 р. – 34,2 % здорових учнів [6, с. 57]. Навіть попри те, що з 2011 – 2015 рр. намітилися позитивна динаміка в зниженні рівня захворюваності дітей молодшого шкільного віку, ситуація залишається складною.

На жаль, стан здоров'я школярів невпинно погіршується. Однією з причин цієї негативної тенденції вчені і практики називають такі феномени як дидактогенії або дидактогенні неврози. Ці терміни позначають негативні прояви психічного стану учня, що можуть виникати в результаті некоректної поведінки вчителя на уроці, наслідком відсутності в нього педагогічного такту під час спілкування з дитиною, недостатньо грамотної організації освітнього процесу, коли в учня виникають тривожність, невпевненість, страх. Дидактогенні неврози потребують серйозної профілактичної роботи щодо подолання загроз для психічного розвитку особистості школяра. Це детермінує необхідність належної підготовки вчителя в післядипломній освіті до застосування технологій здоров'язбереження. Адже відповідної підготовки майбутніх учителів у закладах вищої освіти не завжди достатньо, хоча ці модулі, як надактуальні, завжди наявні в змісті вищої педагогічної освіти, тому можна впевнено констатувати важливість опанування й застосування вчителями здоров'язбережувальних медіаосвітніх та арттерапевтичних технологій з метою усвідомлення та подальшого уникнення або усунення подібних проблем.

Упровадження вказаних освітніх технологій має сприяти створенню позитивної атмосфери на уроках, ситуації успіху учнів, що, у свою чергу, стимулюватиме їхню пізнавальну творчу активність, формуватиме адекватну самооцінку та потребу в самоосвіті, подальшій самореалізації дитини.

Говорячи про необхідність формування життєвої компетентності в молодших школярів, треба вчити їх, передусім, вирішувати проблемні ситуації, учитися критично мислити, розвивати творчі здібності, серед яких: академічні (інтелектуальні), фізичні (рухові), художньо-естетичні (мистецькі) та інші [7]. Одним із прикладів ефективних технологій, що сприяють здоров'язбереженню дітей й учнівської молоді, визнають сьогодні арттерапію. Її популярність серед учителів закладів загальної середньої освіти пояснюють, передусім, позитивним, профілактичним впливом на нервову систему людини, та, водночас, нескладною організацією та невиснажливою діяльністю учнів, пов'язаною з використанням засобів мистецтва.

Поняття «арттерапія» (з англ. art – мистецтво, art therapy – терапія мистецтвом) трактують як лікування пластичною зображувальною творчістю, у якій відображається психоемоційний стан людини; вона є результатом синтезу таких галузей наукового знання, як мистецтво, медицина і психологія [там само]. Її позиціонування в сучасній науці та практиці як напрям психотерапії; альтернативна психоаналітична практика; інноваційна освітня технологія, не змінює суті, що полягає у створенні та відповідному

аналізі різноманіття видів мистецтва (малюнок, оригамі, ліплення, аплікація, будь-яка імпровізація) для передачі настрою, емоцій, почуттів особистості.

Учитель має розумітися на проявах спонтанної творчої діяльності, де дитина без попереднього задуму відображає власні думки й почуття, адже це вагомий матеріал, значуща інформація для пізнання внутрішнього світу дитини, розкриття її творчого потенціалу, що не потребує додаткових ресурсів. Її здоров'язбережувальний потенціал полягає в застосуванні технології при порушеннях адаптації вихованця в новому колективі, для діагностики його емоційної сфери, створення «ситуації успіху», що має забезпечити соціально-психологічну підтримку дітей з труднощами в навчанні, комунікації, соціалізації.

Музикотерапія, драмотерапія та казкотерапія також передбачають ситуативно-образне моделювання навчальних ситуацій та активізацію рухової активності учнів, що є базисом для технології арттерапії, обґрунтованої В. Базарним.

Опанування основами арттерапії допоможе вчителю вчасно виявити тривожні прояви поведінки, психофізичного, зокрема емоційного стану, адже у виконанні творчої діяльності дитині простіше продемонструвати свої бажання, почуття, емоції, ніж у словесній формі. Допомога вчителя має виражатися, передусім, у правильній інтерпретації отриманої в такий спосіб інформації та вчасній та професійній корекції емоційного стану, нівелюванні руйнівної сили дитячих страхів, негативних бажань, підсвідомого тяжіння до проявів агресії, тому суголосною з нашою є думка О. Янкович про потужний потенціал застосування вчителем методів і прийомів арттерапії в роботі з учнями інклюзивних класів закладів загальної середньої освіти [7]. До здоров'язбережувальних технологій також відносимо ті, що вимагають більш інтенсивної, та водночас розумної, виваженої організації рухової активності дітей.

Загалом здоров'язбережувальні технології поділяються на позасуб'єктні: технології раціональної організації освітнього процесу, створення позитивного психоемоційного мікроклімату під час занять;»слабодинамічні: аудіовізуальні методи, фітотерапія, офтальмотренажери, музикотерапія, хромотерапія тощо; динамічні: гімнастика, технології навчання здорового способу життя, виховання культури здоров'я, методи інтерактивного навчання, імаготерапія [4]. Такий розподіл здійснено з огляду на характер залучення кожного учня до освітнього процесу й інтенсивність рухової активності, що має впроваджуватися в закладах загальної середньої активності.

Детально розглядаючи проблеми формування готовності вчителів у післядипломній освіті до здоров'язбережувальної діяльності, В. Цись наголошувала, що донедавна система професійної підготовки вчителя не передбачала його цілеспрямованої валеологічної освіти, формування відповідального ставлення до здоров'я учнів. Відповідно науковець надавала саме постдипломній педагогічній освіті особливого значення у вирішенні цих питань. Адже недостатня валеологічна підготовка, відсутність спеціальних професійних знань з основ виховання здорової дитини, не сприяли поліпшенню здоров'я нації, тому реформувати вчена закликала не тільки систему шкільної та базової вищої, а й післядипломної освіти педагогічних кадрів, що мало розширити межі їхньої професійної компетентності валеологічними знаннями та вміннями використовувати здоров'язбережувальні технології під час організації освітнього процесу [там само]. Водночас потрібно було розробити зміст такої підготовки і створити спеціальні умови для його впровадження в курсовий та міжкурсний періоди підвищення кваліфікації фахівців.

Зокрема, В. Цись було спроектовано та теоретично обґрунтовано структурно-функціональну модель формування готовності вчителів у післядипломній освіті до застосування педагогічних здоров'язбережувальних технологій у початковій школі, у якій вчена спрямувала увагу на формування здоров'язбережувальної компетентності педагога як необхідного складника постдипломної педагогічної освіти щодо розвитку здорової особистості. Базисом для її реалізації науковець визнавала впровадження такої

системи педагогічної підготовки, що забезпечила б комплексне формування мотиваційного, когнітивного й операційного, рефлексивного компонентів готовності до цього виду діяльності [4].

До організаційних умов формування готовності вчителів щодо застосування здоров'язбережувальних технологій, що має забезпечити система післядипломної педагогічної освіти, В.Загвязинський відносив реалізацію теоретичного і методичного забезпечення, що передбачає формування світоглядних уявлень при вивченні педагогічної та психологічної теорії, а також здатність добирати та доцільно використовувати форми, методи і прийоми організації освітнього процесу, пов'язані з оволодінням конкретною технологією [2]. Зазначену організаційну умову можна уважати пріоритетною, адже її зміст стосується визначальних аспектів професійної готовності вчителя взагалі, до впровадження здоров'язбережувальних технологій у шкільний освітній простір, зокрема.

Умовами формування відповідної готовності автор також визначає умотивованість до творчої праці, уміння розв'язання проблемних ситуацій, наявність гуманістичних якостей особистості педагога, в основі яких - любов до дітей, віра в їхні можливості, прагнення вдосконалення досягнутого; стимулювання розвитку здібностей, важливих для здійснення здоров'язбережувальної діяльності: уміння визначити проблему, пошук альтернативних рішень, гнучкість мислення й оригінальність ідей, прогнозування перебігу й наслідків здоров'язбережувальних процесів, здійснення екстраполяції результатів у належне діяльнісне поле [там само]. Зазначене сприятиме формуванню готовності вчителів до впровадження в освітній процес здоров'язбережувальних технологій.

Для реалізації цих завдань змістом освіти в курсовий період передбачено проведення тематичних лекцій, семінарів, тренінгів, де педагоги мають змогу розглянути нагальні освітні питання, поглибити знання з дотичних тем через консультування, обговорення проблем, що виникають у практичній діяльності, обмін досвідом фахівців. Зазначене сприяє виробленню в учителів якісно нових умінь та готовності до виконання професійної діяльності. Доцільним вважаємо застосування інтерактивних методів, а також методів активізації мислення, творчої діяльності та ін.

Програмою курсів підвищення кваліфікації вчителів передбачені написання випускних робіт і рефератів з відповідної тематики, організація і проведення конференцій з обміну досвідом, відвідування педагогічної практики в школі, вивчення кращого досвіду вчителів та інші корисні форми роботи, що сприяють глибокому зануренню педагогів у проблему. Її продовження в міжкурсний період здійснюється через організацію проблемних, творчих груп, засідань методичних об'єднань, консультацій та інших форм роботи. Продовжується й робота з молодими спеціалістами, де досвідчені фахівці діляться досвідом з тими, хто розпочинає педагогічну діяльність.

Професійний розвиток учителя передбачає постійне фахове зростання, зокрема засобами самоосвіти. Вона є наскрізним компонентом постдипломної підготовки педагогів. Вони мають постійно поглиблювати знання з педагогіки, вікової психології, що дасть змогу більш ефективно розв'язувати завдання, що постійно виникають у роботі вчителя. Організація вищевказаної роботи в курсовий, міжкурсний періоди післядипломної освіти педагогічних кадрів дасть змогу оптимізувати цей процес.

Таким чином, підготовка вчителів у післядипломній освіті до впровадження в освітній процес педагогічних здоров'язбережувальних технологій буде ефективною за умови комплексного системного характеру її організації впродовж курсового, міжкурсного періодів та самоосвітньої діяльності. Урізноманітнення форм і методів роботи з педагогічними працівниками, їх добір і застосування на засадах андрагогічного та суб'єктного підходів має підвищити якість професійної готовності та інтенсивність цих процесів. Опанування фахівцями основами технологій поліпшення і гармонізації

психічного (арттерапія) та фізичного (види рухової активності) станів дітей, сформованість навичок їх застосування в освітньому процесі та вмотивованість до їх використання є педагогічними умовами щодо забезпечення належної підготовки педагогів.

Подальші напрями досліджень пов'язані з особливостями впровадження моделі формування готовності дипломованих фахівців свідомо й ефективно застосовувати педагогічні здоров'язбережувальні технології в закладах загальної середньої освіти.

Література:

1. Державний стандарт початкової освіти. URL: <http://nus.org.ua/news/uryad-opublikuvav-novyj-derzhstandart-pochatkovoyi-osvity-dokument>
2. Загвязинский В.И. Педагогическое творчество учителя. М.: Педагогика, 1987. 160 с.
3. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <http://mon.gov.ua/Новини202016/12/05/konczepczya.pdf>
4. Цись В. В. Формування готовності вчителів у післядипломній освіті до застосування педагогічних здоров'язбережувальних технологій у початковій школі: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Південноукр. регіон. ін-т післядиплом. освіти пед. кадрів. Херсон, 2011. 266 с.
5. Чернишова Є. Р. Підготовка вчителя до формування в учнів основ знань про здоров'я та безпеку життєдіяльності людини: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. Київ, 2004. 230 с.
6. Щорічна доповідь про стан здоров'я населення, санітарно-епідемічну ситуацію та результати діяльності системи охорони здоров'я України. 2014 рік. К.: ДУ «УІСД МОЗ України», 2015. С. 57.
7. Янкович О., Кузьма І. Освітні технології у початковій школі: навчально-методичний посібник. Тернопіль: Вектор, 2018. 271 с.

Kyzmenko V. V., Prymakova V. V.

POSTGRADUATE TRAINING OF TEACHERS TO IMPLEMENT HEALTH-SAVING TECHNOLOGIES IN THE EDUCATIONAL PROCESS

The article considers the problem of health saving, training of pedagogical staff in postgraduate education to the introduction of technologies for the formation of a healthy lifestyle, health culture, which increase the level of valeological education of students and teachers of the New Ukrainian school. According to its priorities, reflected in the Concept, in the article discusses the concepts of «technology», «health-saving technology». The paper presents the examples of signs of didcotogenic neuroses in the educational process and analyzes the means of reaction of the primary school teachers' to these phenomena are.

The basis of health-saving technologies for use in prymary school are characterised; the structure of the readiness of primary school teachers to their application in the educational process is specified; the conditions of development of professional endurance and prevention, prevention and avoidance of professional burnout of teachers are analyzed.

The article contains generalized information about educational technologies that have potential for healthcare. Particularly useful for junior pupils will be dynamic pauses from interactive technologies, art therapy; for primary school teachers, in addition those that prevent or alleviate the effect of negative factors on the impact of professional burnout.

The specifics of teachers' training in postgraduate education before implementation of health-saving technologies are considered. The main approaches to providing such training in the course and intercourse periods, as well as during self-education, which serves as a cross-cutting component in the improvement of teachers' qualifications, are described. The authors describe the effective forms and methods of working with pedagogical staff, which provide the opportunity to realize the outlined direction of the educational process in institutions of general secondary education.

Key words: healthy lifestyle, health culture, valeological education; New Ukrainian School; technology; health-saving technology, didacticgenesis neuroses.

Дата надходження статті: «28» вересня 2018 р.